

Av Per Ruud

HJEM TIL JUL -

Sverres historie

Dette er beretningen om skjebnen til et menneske som hadde sine unge år i en tidsperiode omtrent midt i vårt århundre da verden gikk av hengslene.

Lille julaften 1946 satte en 23-årig ung mann igjen foten på norsk jord etter tre og et halvt års fravær. Det i seg selv er ikke mye å skrive om, men det denne unngutten opplevde i denne perioden, er av en slik spesiell natur at det er verdt å minnes på 50 år senere.

Sverres hjemtur var en lang reise vestover fra en fangeleir nordøst for Moskva som het Sherabowitz. Reisen gikk over Litauen, Østersjøen, Danmark og derfra hjem med politiskort. Dette siste setter sikkert dine tanker i sving, og du har sikkert også gjettest riktig. Sverre var en av de omlag 7.000 norske ungdommene som kjempet på «den andre siden» under krigen, og han tilhørte en liten gruppe som ufrivillig fikk forlenget sitt opphold betraktelig hos vår store nabo i øst. Dette var slutten på historien, men la oss se hvordan den begynte.

I vinteren 1939-40 pågikk den «russiske vinterkrigen», som sendte kalde gule også innover vårt land. Mange av våre landsmenn meldte seg frivillig.

«Dit ville også jeg dra, men for en som var bare knapt sytten år var det umulig å bli antatt, sier Sverre.

«et gikk en tid, og ut på vinteren 1943 fant han ut at han ville være med «der det skjedde noe», som han sier, og han meldte seg som krigsfrivillig på tyskernes side. Dette var jo etter Stalins grader fall i januar, så for oss høres jo dette litt rart ut.

Til Sennheim i Elsass

Den 4. mars 1943 gikk ferden fra Oslo til Danmark med «Monte Rosa» - et ukjent tysk troppetransportskip under krigen. Her fulgte en måneds indoktrinering, men også fysisk trening.

«Vi kom i svært fin form etter denne måneden, sier Sverre, men ellers så det ut for oss som om det var om å gjøre å få oss sinte. Dette var viktig for kampmoralen. Fra annet hold vet vi at opphold ved denne anstalten nærmest var obligatorisk for de frivillige.

NiederBayern og Balkan venter

Her tok rekruttopplæringen til for alvor, og den pågikk i tre måneder.

Det kunne være hardt, men jeg synes ikke akkurat vi ble plaget, minnes Sverre i dag. Den typisk tyske «von Oben nach Unten»-behandlingen merket ikke Sverre noe til. Som enhet ble den gruppen innrullert i den både kjente og beryktede SS-divisjon 10 under general Felix Steiner. (Denne divisjonen ble ofte satt inn på Østfronten der det trengtes mest, og «vikingene» ordnet som regel opp.) I april 1945 gikk «vikingene» i oppløsning i traktene rundt Wien.

Sverre og en del av hans enhet ble nå sendt til det tidligere Jugoslavia, der oppdraget var partisannedkjemping. Også denne gangen langt fra Finland. Tiden var nå august/september 1943, og Sverre fant fort ut at dette ikke var stedet for ham.

«Det var mye smelling der, men jeg kom fra det uten skade av noe slag, forteller han. «Finland var hele tiden i mine tanker, og jeg ville gjerne bli overflyttet dit, men da ble mine overordnede sinte og jeg ble truet med at dette nærmest var fanefluks. Men etter en tid kom det svar på min søknad til Ersatztkommandoen om at jeg kunne bli overflyttet til Ersatz. (Ersatz betyr på tysk erstatning, og det var denne myndigheten

MG 42 var et nytt effektivt våpen med en rasende skuddhastighet, som overgikk alt hva man hittil kjente. Noen av disse fant også veien til Skjegerbataljonen der Sverre var. (Foto: Tragedie i Karelen av Sven T. Arneberg)

som styrte med erstatningssoldater til de forskjellige frontavsnitt. Avgjørelsen her kunne ikke Sverres avelingsfører sette seg imot.)

Endelig i Finland

Så satt da vår 20-årige kriger mutters alene med sitt utstyr på toget nordover i Øst-Europa med Finland som mål.

«Her havnet jeg i den norske Skjegerbataljonen, og jeg hadde Hauptsturmführer (kaptein) Sten til kompanisjef, husker Sverre. «Han falt forøvrig sommeren etter. Fronten i Nord-Karelen var ikke sammenhengende og besto derfor av støttepunkter. Nå var det senhøsten 1943, og det ble etter hvert mye både av snø og kulde. Dagene med speidertroppoppdrag over mot og bak fiendens linjer, kunne bli litt ensformige, mener Sverre å huske, men vi hadde bra utstyr og det gikk greit.

«En gang ble det brått kritisk, fortsetter Sverre etter en liten stans i fortellingen. «Vi skulle over ei myr, og sikringsgruppen var litt for rask til å vinke klart. Jeg og tre andre kom midt ut på myra da vi fikk en russisk mg-byge over oss. Det var steinhard skare og umulig å grave seg ned. Det som reddet meg, var at jeg ålet baklengs. Etterpå meldte jeg meg for å gå ut for å hjelpe de andre, men dem var det dessverre ikke mye igjen av da jeg kom fram. For det fikk jeg jernkorset av 2. klasse, sier Sverre stille. Slik gikk livet i bataljonen til våren kom med snøsmelting og telelesning som nærmest gjorde det umulig å komme fram.

Det russiske angrepet

Men ingenting av vinterens

strabaser kunne måle seg med det skierne fikk føle ved Sankthans 1944 på støttepunktene Kaprolat og Hasselmann, som var to skogkoller oppkalt etter to tyske offiserer. Sverre var på Kaprolat.

«Det ble klart for oss at russerne hadde noe i gjøre etter all lar-men fra arbeidsredskaper der over. De bygde sikkert veier til det planlagte angrepet. Dette var også observert av våre speidertropper. Sankthansdagen var varm og klar, og tidlig om morgenen satte artilleri-ilden inn for fullt. Da visste vi hva vi hadde i vente. Jeg og to til betjente en grannatasker på Kaprolat.

Det er tydelig at Sverre her har mye å fortelle, men vi skal bare holde oss til de store linjer. Sverre

kjente med ett smerter i det ene beinet, og det viste seg siden at der satt det 21 splinter. En tid holdt de russerne, som stormet fram i flokkevis, på avstand ved å meie dem ned, men det ble for mange. Hele kollen var full av russerne som hoiet og skrek, tydeligvis fulle. Overmakten ble for stor, og mannskaper fra tre forskjellige kompanier, i alt 130 mann mistet livet. Dette var Skjegerbataljonens skjebnedag. Mye var ugunstig for nordmennene akkurat denne dagen. Bataljonsjefen, Frode Halle, var hjemme på permisjon, og det var delt ut markertentertvarer til soldatene. (Mat og drikke som ikke hører med til den militære forpleining).

«Jeg klarte å komme meg ut av

Slitet preger karene på dette bildet. Sønnen tar ikke vente lenge på seg når det er kommandert stopp. (Foto: Tragedie i Karelen av Sven T. Arneberg)

stillingen og nedover mot Støvelsjøen som lå nedenfor. Fem andre som var ganske pigge og kunne gå, la da ut på marsj gjennom skogene mot Salla og de finske linjene. Der holdt de på å bli skutt av sine egne. Jeg måtte bare bli der jeg var, de hadde jo avskrevet meg. Jeg holdt meg i live ved å spise fjorgammel bær og noe brennelse. Jeg husker også at jeg rev av meg alt på den fillete uniformen min som kunne fortelle hvor jeg hørte til, likeså kasta jeg jernkorset i sjøen. Her må jeg ha ligget i fjorten dager. Den 9. juli hørte jeg stemmer og et par russere sto over meg. På et slags tysk som russerne må ha forstått svarte jeg på spørsmålene deres. Jeg ble så frakket på ei hestebære bakover, og ved hver stans var det nye forhør. Behandlingen var bra, men jeg skjønnte fort at jeg ikke kunne holde noe tilbake og jeg la alle kort på bordet.

I russisk fangeleir

Med Sverre gikk det nå østover og han endte i fangeleiren Sherrabowitz, som vi har hørt.

«Her fikk jeg gode klær, til og med pels, men maten var noe skinn. Det gikk mye i tynn kål-suppe. I leiren var det folk fra hele Europa, og jeg ble plassert i døds-kommandoen, det vil si å være med og begrave fanger i store fellesgraver. Dysenteri herjet fælt blant fangene, og mange døde. Når det gjelder mennesker jeg møtte, så lærte jeg at folk er like over alt. Du finner «engler» og «djevler» alle steder, sier Sverre.

«Hvordan virket det på deg all den gru og elendighet du møtte både ved fronten og i leiren?

«Egentlig gikk det bra, så jeg må vel være ganske sterk, sier han.

Da freden kom i 1945 og tyskerne kapitulerte, var det jubel hos russerne, men med Sverre og de andre fangene skjedde det ingen ting, og noen kontakt hjemover var det ikke. Fram mot jul 1946 skjedde det merkelige.

«Jeg foretok meg i grunnen ikke noen ting, men jeg ble satt fri, og det tror jeg var fordi jeg var nordmann, mener Sverre.

Hjemkomst

«fra de døde»

Her hjemme gikk jubelsomme- ren 1945 over i historien. Den ene etter den andre kom hjem, men ikke Sverre. Tre av hans kamerater bevitnet at han var død, det måtte tre utsagn til for at det skulle være gyldig. Slik ble Sverre erklært savnet, det vil si død. Gruppen savnede utgått alltid et meget stort antall personer i krig. Men så skjer det merkelige fram mot jul 1946. Sverre er i Norge igjen, riktignok på Lille, men han er i sitt eget land. Et års tid senere er han å finne i sin hjemkommune Nittedal. Han er en av de meget få som kan vise fram sin egen døds-annonse.

«Vi har ventet litt med spørsmål- let, men det må fram.

«Hvorfor gikk du inn i dette, Sverre?

«Det hadde i alle fall ikke noe med nazisme eller tyskere å gjøre, for det visste jeg som tjuetårn ikke noe om. Men spennning og ungdommelig eventyrlust betydde nok noe, sier han.

«Foreldrene dine var vel glade da de så deg?

«Jeg hadde bare far, mor døde da jeg var gutt, så det ligger vel noe der, slutter Sverre sin beretning noe ettertenksom.

Mange kommer hjem, særlig til jul - Sverre gjorde også det.